

Wyrok z dnia 15 lutego 2008 r., I CSK 357/07

Artykuł 885 *in fine* w związku z art. 902 k.p.c. nie ma zastosowania do wierzytelności, polegającej na obowiązku spełnienia świadczenia jednorazowego, jeżeli do rozporządzenia nią doszło przed zajęciem, a wymagalność wierzytelności następowała po zajęciu.

Sędzia SN Tadeusz Wiśniewski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Gerard Bieniek

Sędzia SN Irena Gromska-Szuster

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa "G.C.B.C.Ł." S.A. z siedzibą w Ł. przeciwko "I.", spółce z o.o. z siedzibą w C. o zwolnienie z egzekucji, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 15 lutego 2008 r. skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 29 czerwca 2007 r.

oddalił skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Strona powodowa wniosła przeciwko stronie pozwanej powództwo o zwolnienie od egzekucji wierzytelności przysługujących jej wobec "W.Z.M." S.A. z siedzibą w S. w kwotach 1 263 048,33 zł i 100 000 zł, nabytych przez stronę powodową od "A.S.", sp. z o.o. z siedzibą w W.

Wyrokiem z dnia 19 września 2006 r. Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił powództwo. Ustalił, że strona powodowa w dniu 19 maja 2005 r. zawarła z wierzycielem "A.S." umowę cesji wierzytelności, na mocy której nabyła wierzytelność w stosunku do "W.Z.M." w kwocie 1 263 048,33 zł z terminami płatności do dnia 15 kwietnia 2006 r. co do kwoty 726 028,46 zł oraz do dnia 15 lipca 2006 r. co do kwoty 537 019,87 zł. W dniu 13 lipca 2005 r. strona powodowa zawarła ze wskazanym wierzycielem kolejną umowę cesji, na mocy której nabyła wierzytelność w stosunku do "W.Z.M." w kwocie 100 000 zł z terminem płatności do

dnia 15 lipca 2006 r. Obie nabyte wierzytelności zostały zajęte przez komornika w dniach 5 stycznia 2006 r., 23 stycznia 2006 r., 1 lutego 2006 r. oraz 6 marca 2006 r. Zajęcia były dokonane na wniosek wierzycieli zbywcy wierzytelności "A.S.", w tym m.in. na wniosek strony pozwanej. Strona powodowa zwróciła się do wierzycieli, na rzecz których dokonano zajęcia, o zwolnienie przysługujących jej wierzytelności spod zajęcia. Wszyscy wierzyciele, z wyjątkiem strony pozwanej, złożyli oświadczenia o zwolnieniu spod zajęcia wierzytelności strony powodowej względem "W.Z.M.". W związku z tym strona powodowa wystąpiła z powództwem o zwolnienie zajętych wierzytelności jedynie przeciwko "A.S."

Uzasadniając swoje rozstrzygnięcie, Sąd Okręgowy podniósł, że według art. 885 k.p.c. w związku z art. 902 k.p.c., zajęcie ma ten skutek, iż w stosunku do wierzyciela egzekwującego, którym w niniejszej sprawie była strona pozwana, nieważne są rozporządzenia wierzytelnością przekraczające część wolną od zajęcia dokonane po jego zajęciu, a także przed zajęciem, jeżeli ich wymagalność następuje po zajęciu. W ocenie Sądu Okręgowego, nie ma przeszkód do stosowania art. 885 k.p.c. w niniejszej sprawie, ponieważ wierzytelności zostały nabyte przez stronę powodową co prawda przed zajęciem, lecz ich wymagalność następowała po zajęciu. W związku z tym, zdaniem Sądu Okręgowego, skuteczność dokonanego zajęcia wierzytelności także względem strony powodowej nie budzi zastrzeżeń.

Na skutek apelacji strony powodowej Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 29 czerwca 2007 r. zmienił zaskarżony wyrok i przedmiotowe wierzytelności przysługujące jej w stosunku do "W.Z.M." zwolnił od egzekucji. Uznał, że Sąd pierwszej instancji w prawidłowo ustalonym stanie faktycznym błędnie zastosował art. 885 w związku z art. 902 k.p.c., przyjmując skuteczność względem strony powodowej zajęcia wierzytelności, które zostało dokonane po ich zbyciu na jej rzecz, a których wymagalność następowała już po zajęciu. Uznał także, że przewidziane przez art. 902 k.p.c. odpowiednie stosowanie art. 885 k.p.c. dotyczącego egzekucji z wynagrodzenia za pracę oznacza, że przepis ten nie może znaleźć zastosowania do innych wierzytelności niż wierzytelności okresowe. (...)

Rozstrzygnięcie to zaskarżyła skargą kasacyjną strona pozwana, która zarzuciła naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 885 w związku z art. 902 k.p.c., mające wpływ na wynik sprawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podstawowym zagadnieniem jest określenie zakresu, w jakim należy stosować art. 885 k.p.c. w części odnoszącej się do skutków zajęcia wierzytelności, w razie zbycia wierzytelności przed zajęciem, której wymagalność następuje po zajęciu, w toku egzekucji z innych wierzytelności niż wynagrodzenie za pracę. Przepis art. 885 k.p.c. w omawianym wypadku stosuje się, w myśl art. 902 k.p.c., odpowiednio.

Co do tego zagadnienia istnieje spór w literaturze i orzecznictwie. Można spotkać pogląd, że odpowiednie stosowanie art. 885 k.p.c. w toku egzekucji z innych wierzytelności oznacza, iż nieważne są rozporządzenia dokonane zarówno po zajęciu, jak i przed zajęciem, jeżeli wymagalność wierzytelności następuje po zajęciu. Zakłada się, że odrębności postępowania egzekucyjnego z innych wierzytelności nie mogą prowadzić do przyjęcia, iż art. 885 k.p.c. w ogóle nie znajduje zastosowania w tym wypadku lub też znajduje je, lecz tylko w ograniczonym zakresie.

Zgodnie z przeciwnym stanowiskiem, art. 885 k.p.c. w postępowaniu egzekucyjnym z innych wierzytelności niż z wynagrodzenia za pracę nie znajduje zastosowania. Wyprowadza się ten wniosek z faktu, że do cech charakterystycznych wierzytelności z wynagrodzenia za pracę należy periodiczność świadczeń przypadających pracownikowi od pracodawcy. Z tego właśnie względu regulacja, która przewiduje w stosunku do wierzyciela egzekwującego nieważność rozporządzenia wynagrodzeniem za pracę dokonanego przed zajęciem, jeżeli wymagalność wynagrodzenia następuje po zajęciu, jest ściśle związana z rodzajem świadczeń uzyskiwanych przez dłużnika egzekwowanego z tytułu wynagrodzenia za pracę. Z tego powodu art. 885 k.p.c. nie może znaleźć zastosowania w odniesieniu do egzekucji z wierzytelności, która nie ma charakteru periodycznego, a została zbyta przed zajęciem wierzytelności.

W ocenie Sądu Najwyższego, należy przychylić się do drugiego poglądu, którego uzasadnienie, wbrew przeciwnemu stanowisku skarżącego oraz Sądu Okręgowego, wynika z literalnej wykładni art. 902 k.p.c. i nie wymaga sięgania do reguł wykładni funkcjonalnej. Artykuł ten, zawarty w dziale IV, części trzeciej k.p.c. odnoszący się do egzekucji z innych wierzytelności, stanowi, że do skutków zajęcia stosuje się odpowiednio art. 885, 887 i 888, a do skutków niezastosowania się do wezwań komornika oraz do obowiązków wynikających z zajęcia – art. 886. W literaturze i orzecznictwie nie budzi wątpliwości, że odpowiednie stosowanie przepisów prawa oznacza bądź stosowanie odnośnych przepisów bez żadnych zmian do innego

zakresu odniesienia, bądź stosowanie ich z pewnymi zmianami, bądź też niestosowanie tych przepisów do innego zakresu odniesienia (por. m.in. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 sierpnia 2006 r., III CZP 56/06, OSNC 2007, nr 3, poz. 43). Trzeba przyjąć, że art. 885 k.p.c. w zakresie, w jakim dotyczy skutku nieważności rozporządzenia wierzytelnością przed zajęciem, której wymagalność następuje po zajęciu do wierzytelności niemającej charakteru periodycznego, nie znajduje w ogóle zastosowania. Wniosek taki wypływa przede wszystkim z charakteru wierzytelności z wynagrodzenia za pracę, a także z istoty czynności egzekucyjnej w postaci zajęcia.

Egzekucja z wynagrodzenia za pracę, zgodnie z art. 881 § 2 k.p.c., ma za przedmiot periodyczne wynagrodzenie za pracę, wynagrodzenie za prace zlecone, oraz nagrody i premie przysługujące dłużnikowi za okres zatrudnienia, jak również związane ze stosunkiem pracy zysk lub udział w funduszu zakładowym oraz wszelkie inne fundusze, pozostające w związku ze stosunkiem pracy. Wynika z tego, że przepisy postępowania egzekucyjnego z wynagrodzenia za pracę mają za swój przedmiot wynagrodzenie za pracę w rozumieniu ekonomicznym, a zatem każdy dochód z szeroko pojmowanej pracy. Egzekucja ta wiąże się więc ściśle ze stosunkiem pracy lub z innym stosunkiem, na podstawie którego świadczona jest praca o charakterze odpłatnym.

Zgodnie z art. 881 § 1 k.p.c., do egzekucji z wynagrodzenia za pracę komornik przystępuje przez jego zajęcie. Przedmiotem zajęcia w tym wypadku jest więc wierzytelność w postaci wynagrodzenia za pracę w szerokim rozumieniu. W związku z tym należy zauważyć, że art. 885 k.p.c. w zakresie dotyczącym skutków prawnych rozporządzenia wynagrodzeniem za pracę przekraczającego część wolną od zajęcia, dokonanego po zajęciu, a także przed zajęciem, jeżeli wymagalność wynagrodzenia następuje po zajęciu, odnosi się jednak do specyficznej wierzytelności jaką jest wynagrodzenie za pracę; egzekucja z tej wierzytelności trwa z reguły tak długo aż nastąpi zaspokojenie wierzyciela egzekwującego z kolejnych wymagalnych świadczeń przysługujących dłużnikowi. Zabezpieczenie uprawnień wierzyciela w wypadku tego rodzaju wierzytelności, wynikające z zasady ciągłości zajęcia wynagrodzenia za pracę, polega więc na ubezskuteczeniu czynności dłużnika rozporządzającego tą wierzytelnością także w stosunku do świadczeń, których wymagalność dopiero nastąpi po zajęciu wierzytelności. Z tego względu w literaturze przyjmuje się, że konstrukcja egzekucji z wynagrodzenia za pracę

nastawiona jest przede wszystkim na egzekucję ze świadczeń periodycznych, powtarzających się w przyszłości po jej wszczęciu.

Sytuacja kształtuje się odmiennie w odniesieniu do jednostkowej wierzytelności, która ma wysokość stałą i nienarastającą, przez co nie ma możliwości stopniowego zaspakajania się wierzyciela wraz z upływem czasu. Trzeba pamiętać, że dokonywane przez komornika zajęcie wierzytelności (art. 896 § 1 k.p.c.) jest zajęciem określonego prawa wchodzącego w skład majątku dłużnika. Należy podzielić pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 sierpnia 1971 r., I CR 308/71 (OSNCP 1972, nr 5, poz. 85), w którym stwierdzono, że przy egzekucji z wierzytelności uregulowanej w art. 895-912 k.p.c. zajęcie wierzytelności obejmuje tylko wierzytelność istniejącą i przysługującą dłużnikowi na podstawie określonego stosunku prawnego.

Wyjątki od tej zasady przewidziane są jedynie w regulacjach odnoszących się do egzekucji z należności za pracę (art. 880-888 k.p.c.), egzekucji z wierzytelności z rachunku bankowego (art. 890 k.p.c.) i egzekucji z sum płatnych periodycznie (art. 900 § 2 k.p.c.). Są to jednak wśród przepisów o postępowaniu egzekucyjnym regulacje stanowiące odstępstwo od zasady, nie do pogodzenia bowiem z istotą zajęcia jest wywołanie skutków zajęcia w stosunku do prawa, które nie przysługiwało już dłużnikowi w chwili dokonania zajęcia. W niniejszej sprawie, z chwilą dokonania cesji wierzytelności przez cedenta "A.S." na rzecz cesjonariusza, którym była strona powodowa, wierzytelność ta wyszła z majątku cedenta i weszła w skład majątku strony powodowej (art. 510 k.c.). Zajęcie wierzytelności przysługującej w chwili zajęcia stronie powodowej należy zatem uznać za niedopuszczalne, gdyż prawo to w chwili zajęcia nie przysługiwało już dłużnikowi, z którego majątku wierzyciel chciałby się zaspokoić.

Przyjęcie koncepcji, że zbycie wierzytelności niemających charakteru periodycznego (okresowego) jest nieważne wobec wierzyciela egzekwującego, wtedy gdy do zbycia doszło przed zajęciem, lecz wierzytelność stała się wymagalna dopiero po zajęciu, jest nie do pogodzenia z istotą i funkcją zajęcia takiej wierzytelności i prowadziłoby, jak trafnie wskazał Sąd Apelacyjny, do podważenia pewności obrotu. Nabywca wierzytelności, której termin wymagalności może być niekiedy nawet bardzo odległy, nie mógłby przewidzieć, czy późniejsza sytuacja majątkowa cedenta nie doprowadzi do zajęcia nabytej przez niego wierzytelności przez wierzycieli cedenta. Należy wskazać, że w wypadku zajęcia wynagrodzenia

za pracę, w chwili jego dokonania, istnieje stosunek prawny (najczęściej stosunek pracy), w ramach którego w przyszłości mogą powstawać określone wierzytelności; w wypadku, gdy w chwili zajęcia określona „inna” wierzytelność już nie przysługiwała dłużnikowi, nie ma jakiegokolwiek stosunku prawnego uzasadniającego rozciągnięcie skutków prawnych zajęcia na osoby trzecie. Niczego w tym zakresie nie zmienia fakt, że wynagrodzenie za pracę może obejmować także świadczenia o charakterze jednorazowym (np. premie uznaniowe i nagrody jubileuszowe), gdyż wynikają one z istniejącego w chwili dokonania zajęcia stosunku pracy i wchodzi w skład pojęcia wynagrodzenia za pracę.

Przedstawione stanowisko znajduje podstawę także w treści art. 900 § 2 zdanie pierwsze k.p.c., który stanowi, że w toku egzekucji z innych wierzytelności zajęcie sum płatnych okresowo obejmuje także wypłaty przyszłe. Skoro więc ustawodawca odrębnie uregulował status prawny wierzytelności o charakterze okresowym w ramach egzekucji z innych wierzytelności, a rozróżnienia tego nie zawarł w art. 902 k.p.c., a jedynie nakazał stosować odpowiednio art. 885 k.p.c., to należy przyjąć, w tym wypadku wykluczyć możliwość skutecznego zajęcia wierzytelności zbytej przed zajęciem, a wymagalnej później. Należy podkreślić, że art. 900 § 2 zdanie pierwsze k.p.c. wyraźnie wskazuje jedynie na skutki zajęcia w stosunku do wierzytelności istniejącej i przysługującej dłużnikowi w chwili zajęcia, gdyż mowa w nim o zajęciu sum płatnych okresowo i skutkach względem wypłat przyszłych. Przepis ten nie rozciąga natomiast skutków zajęcia na wierzytelności przyszłe, czyli jeszcze nie istniejących w chwili dokonania zajęcia.

Należy również zgodzić się z poglądem Sądu Apelacyjnego, że dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy nie mają znaczenia zmiany w zakresie prawa pracy wprowadzone z wejściem w życie w 1974 r. kodeksu pracy, jakkolwiek zmiany te spowodowały, iż treść normatywna art. 885 k.p.c. stała się w zasadzie bezprzedmiotowa. Przepisy prawa pracy obowiązujące w chwili wejścia w życie kodeksu postępowania cywilnego dopuszczały możliwość rozporządzenia wierzytelnością z tytułu wynagrodzenia za pracę (por. art. 444 k.z.), obecnie natomiast, stosownie do art. 84 k.p., pracownik nie może zrzec się prawa do wynagrodzenia za pracę ani przenieść tego prawa na inną osobę. Motywem tej regulacji były względy społeczne, a przede wszystkim ochrona pracownika przed możliwością nierozważnego pozbawienia się przez niego podstawowych środków egzystencji w przyszłości. Zakres stosowania art. 885 k.p.c. w odniesieniu do

wierzytelności wynikających z wynagrodzenia za pracę nie wpływa jednak bezpośrednio na kwestię zakresu stosowania tego przepisu w sprawach dotyczących egzekucji z innych wierzytelności.

Nie bez znaczenia jest natomiast argument, że wierzyciel strony zbywającej wierzytelność nie pozostaje bez możliwości ochrony swych praw w razie zbycia mienia przez cedenta z zamiarem jego pokrzywdzenia. Wierzycielowi przysługują odpowiednie środki ochrony przewidziane w przepisach prawa materialnego, w tym przede wszystkim skarga pauliańska (art. 527 i nast. k.c.). Szczególne wzmocnienie pozycji wierzyciela przez umożliwienie mu ochrony także na gruncie przepisów egzekucyjnych, kosztem nabywcy wierzytelności, przeciwko któremu egzekucja nie jest w ogóle prowadzona, jest zatem nieuzasadnione.

Należy podkreślić, że podobny pogląd został wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2007 r., IV CSK 210/07 (OSNC 2008, nr 12, poz. 145) odnoszącym się do sytuacji, w której doszło do zbycia wierzytelności o charakterze periodycznym. Sąd Najwyższy uznał, że roszczenia wynikające ze stosunku najmu, które w chwili zajęcia nie były jeszcze wymagalne, stanowią roszczenia przyszłe i z tego względu nie mogą być przedmiotem zajęcia w toku postępowania egzekucyjnego z wierzytelności. Jeżeli więc art. 885 k.p.c. nie znajduje zastosowania nawet w stosunku do wierzytelności periodycznych, a są to wierzytelności najbardziej zbliżone swoim charakterem do wierzytelności z wynagrodzenia za pracę, to tym bardziej pogląd ten należy odnieść do wierzytelności jednostkowych, jakimi były wierzytelności będące przedmiotem cesji w niniejszej sprawie.

W tej sytuacji Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną (art. 398¹⁴ k.p.c.).